

ségű, annyira a lélek legmélyebb rétegeződésének öntudatlan örömeiből fakadt, hogy legújabbkori pikturánknak nyilván legeslegjavához számítható.

Kmetty kiállításán látható *Vilt* Tibor fiatal szobrászművésznek hét kisebb-nagyobb komponált szobra. Legnagyobb részt az egyiptomi plasztika egyszerű nagyságára emlékeztetnek. Örvedetes tanubizonyságai annak, hogy legfiatalabb szobrásznemzedékünk méltatlannak érzi magához a megalázkodó pénzkeresésnek ama csúfságos útját, mely a szalon-naturalizmuson át már majdnem a szentmárk-téri árkádok boltjainak márványsablonjaihoz vezetett minket. *Vilt* Tibor erős tehetségnek látszik, hisszük és reméljük, hogy még sokat fog hallatni magáról.

Farkas Zoltán.

Zenei szemle.

A magyarországi népzenei kutatások.

A magyar néprajzi társaság megalakulásának 40. évfordulója alkalmából múlt hó 30-án rendkívüli közgyűlést tartott, amelynek tárgysorozatában Bartók Béla beszámolója a magyarországi népzenei kutatásokról alkalmas ad arra, hogy tekintve a tárgy rendkívüli fontosságát, a felolvasás keretén túl is foglalozzunk az idevágó kérdésekkel.

A népművészet kincseinek megismerése minden korban legtermékenyítőbb ősforrása az alkotó művészetnek. Az a művész, aki magyarnak született, aki magához tartozónak érzi mindazt, amit népe alkotott, aki nem divatból, utánzásból, hanem tisztán benső, erős ösztöntől vezérelve, mint édes anyanyelvéhez fordul ezekhez a kincsekhez, az nem is írhat, zenélhet, festhet, építhet másképp, mint ahogy ezt fájának titokzatos, de mindenütt ott működő erői előírják. Azért egy nagy művészi egyéniség minden egyetemessége mellett a legtökéletesebb kifejezője a faji lélekalkat sajátosságának is.

Hogy egy nép műzenéjére is milyen nagyjelentőségű a népdalok gyűjtése, azt bővebben aligha kell magyarázni. A magyar nép szellemi erejének, őserőgőgőjének egyik leghatalmasabb kincsesháza a zenéje és ennek a kincsesháznak az értékesítése még koránt sincs kimerítve.

Magyarországon a zenei folklore a XIX. század népdalgyűjtésével veszi kezdetét. Ezek azonban zenei szempontból nem voltak kielégítők. A melódiákat hallás után dilleltánsok jegyez-

ték föl, az anyag rendszerezése szöveg szerint történt. A zenei folklore történetében igen jelentős lépés volt Ilmari Krohn, a finn népdalok lelkes gyűjtőjének módszeres eljárása. Ő volt az első, aki a gyűjtött anyagot zenei szempontok szerint olyképen csoportosította, hogy az együtvértartozó dallamok, az egyes dallamok különféle variánsai egymasmellé kerültek. 1905-től nálunk is szakzenészek fognak a népdalok rendszeres gyűjtéséhez. Bartók és Kodály gyűjtése körülbelül 1904—1921-ig e téren korszakalkotóak voltak. Valami ösztönszerű megérzésével annak, hogy igazi népzénet csak a parasztok között lehet feltalálni, figyelmük a magyar parasztosztály felé fordul. Az első kísérletek olyan gazdag, mind- eddig ismeretlen anyagot eredményeztek, hogy most már teljes erővel, tökéletesített, rendszeres módon fogtak a gyűjtéshez.

A népdalok rendszerezésére némi módosítással I. Krohn módszerét fogadták el, míg a lejegyzés legfőbb eszközeül a fonografot használják. Nagy tökéletesítése volt ez a gyűjtő eljárásnak, mert folklorisztikus szempontból csak a fonograf-felvétel adhat teljes hű képet az előadás sajátos módjáról, sokszor teljesen rögtönzészzerű variánsairól. Bartók erősen hangsúlyozza a helyszínen végzett kutatások fontosságát. Előfordulhat, hogy a fonograf-felvételnél az énekes hibásan, az eredeti jellegtől eltérően éneklie a dallamot, ezt, valamint az esetleges hangszerek használati módját csak a helyszínen lehet ellenőrizni. A gyűjtőknek ugyancsak volt alkalmuk tapasztalni, hogy milyen nehéz a parasztok bizalmát megnyerni és őket rávenni arra, hogy énekeljenek. Részint szégyelik magukat idegen urak előtt énekelni, részint félnek attól, hogy a falubeliek kigunyolják őket, sőt még a fonograftól is idegenkednek. Ezért is szükséges, hogy a gyűjtő közöttük éljen és így igyekezzék megnyerni barátságukat és bizalmukat. Látni kell éneklés közben a parasztok arcjátékát — mondja Bartók — részt kell venni táncmulatságakon, lakodalmi, karácsonyi ünnepségeiken, temetkezéseiken, amiknek mind megvannak a maguk rendkívül jellegzetes melódiái.

Igen kívánatos a zenei folkloristának egy nyelvesszel való együttműködése. Természetes, hogy a muzsikusként ismernie kell a kutató területén beszélt és énekelte nyelvet, mert enélkül nem

tudja a zene és a szöveg között fennálló viszonyt megállapítani, de a szövegnek fonetikus szempontból való kifogástalan lejegyzése még az anyanyelvben is nyelvészeti iskolázottságot kíván. A nyelvész ellenőrzése egy bizonyos fokig utólagos is lehet, ellenben a szakzenész tudása minden esetben nélkülözhetetlen.

Az újabb népdalgyűjtések eleinte csak a magyar parasztnépre vonatkoztak. Később azonban Nagymagyarország nemzetiségülta területére is kiterjeszkedtek s így az összehasonlító módszer segítségével tudták csak igazán megállapítani a magyar népzene önállóságát, sajátos vonásait, a nemzetiségi népre nére gyakorolt hatását. A gyűjtés 1918-ig mintegy 8000 magyar, 2800 tót, 3500 oláh és 150 egyéb nemzetiségű (rutén, szerb, bolgár, cigány stb.) dalt eredményezett. (Az oláh népdalok kizárólagosan a régi Magyarország területéről valók.) Az egyszerűbbeket hallás után, másokat fonograffal jegyezték le. Ezek közül a Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztálya, amely a gyűjtésnek hathatós pártfogója és elősegítője volt, 2157 hengert őriz (1132 magyar, 794 román, 161 szlovák, 38 rutén, 12 jugoszláv, 3 bolgár és 11 cseremiszt dalt). 1000 felvételt magántulajdonban van.

Az összehasonlító zenefolklore módszerével állapították meg gyűjtőink a magyar parasztnépzene régi és újabb stílusának sajátosságait és — amennyire ez már lehetséges — az eredetét. Ezek a dalok egy öntudatlanul működő természetű erők munkájának az eredményei, amelyek kis arányaikban épen olyan tökéletesek, akár csak a legnagyobb zababú zenei mestermű. Bartók szerint klasszikus példái annak, hogy miként lehet legkisebb formában, a leghatékonyabb eszközökkel valamely zenei gondolatot a maga frissességében, arányosan, egyszerűen a lehető legtökéletesebb módon kifejezni. Ezzel szemben a sokaktól annyira kedvelt *népies* műdalok — dacára egy s más érdekességüknek — anyai zenei közhelyet tartalmaznak, hogy értékben messze elmaradnak a szűkebb értelemben vett parasztdallamok mögött.

A régi stílus parasztnépre leginkább jellemző a pentatonikus (öt-fokú) hangrendszer, a nem architektikus szerkezet, az izometrikus (egyforma szótagszámú) verssorok. Eredete sok-sok évszázadra nyulhat vissza. Sajnos a magyarokkal rokon népek zenéje ma

még oly kevésbé ismert, tudományos összehasonlításra oly kevés idevágó anyag áll rendelkezésre, hogy egyelőre nem lehet teljes bizonyossággal megállapítani ázsiai eredetét. Viszont kétségteljesen valószínű, hogy a szomszéd népek zenéjétől való teljes függetlensége.

A régi stílus, a magyar zene e legősibb rétege Erdélyben maradt fent a legtisztábban, ahol legkevésbé háborgatták külső események a magyar élet szerves folytonosságát. Így a Székelység, Szilágyság, Kalotaszeg területén a század elején az idősebb nemzedék között még eléggé virágzott. A XVIII. században Bukovinába kivándorolt székelyek, a csángók, még teljes épségben őrizték meg. De valamikor feltétlenül élhetett ez a stílus a magyarság egész területén, mert Felső-Magyarországon és Dunántúl még most is vannak nyomai. E nyomok épúgy a régi magyar zene egysége mellett tanuskodnak, mint a felszínre került székely ballada szövegek, a régi magyar epika egysége mellett. Hogy is lehetne feltételezni, hogy ez az egységes magyar stílus, amely hatféle alakulatot ismer, a szomszédos oláh terület zenéjéből merített volna! Utóbbi csak egyféle alakulatot mutat és bár sokkal kisebb területen, mégis két egymástól teljesen elütő zenei dialektusra oszlik. A magyar népdalhoz hasonló dallamok az oláh zenében a századok óta magasabb kultúrfokon álló székelység zenéjének befolyására mutatnak. Világosan észlelhető az ilyen daloknál a magyar dallamnak az oláh ízlés szerint való átalakulása.

Az újabb magyar parasztnépzene-stílus, amelyben már az architektikus szerkezet, a modern dur és moll hangnemek uralkodnak, ugyancsak egységes és olyan sajátosságokat mutat, amelyek megkülönböztetik minden más népdalparasztnépzenejétől.

Mindezen egyszerű eredményeket felmutató és még többet ígérő népdalgyűjtés a világháború kitörésével majdnem teljesen megakadt és még ma sem tud a régi mederbe visszatérni. Bartók már 1919-ben «Musikfolklore» c. cikkében (Musikblätter des Anbruch I hg. 1919.) rámutatott e téren szükséges halaszthatatlan tennivalókra. Tekintve, hogy azóta jóformán semmi sem történt, mostani javaslatai nagyrészt ugyanazok voltak. Eszerint legfontosabb volna az anyag további szorgalmas gyűjtése. Az utolsó évek sztagná-

lása után ez már nem szenvedhet további halasztást. A ritka hangszerek, a régi stílusfajok lassanként kihalnak, helyükbe újak lépnek. A nyugati zene befolyása állandóan veszélyezteti Kelet-Európa népének, elsősorban a magyarság népzenejének rendkívül értékes és még nagyrészt megvizsgálatlan anyagát. Itt jóformán minden év pótolhatatlan veszteséget jelent.

Az összehasonlító folklóre szempontjából multhatatlanul szükséges az egyes nemzetek szorosabb együttműködése, időnként egy nemzetközi kongresszus összehívása, a lejegyzések módjában, az eszközök használatában való egységes eljárás megállapítása, a felvételek sokszorosítása, egymásközt való kicserélése.

Bartók minden idevonatkozó írásai-ból, szavaiból kitűnik az igazán hivatott gyűjtő szenvedélyes ügyszeretete. Nem hiába hangoztatja, hogy élete legboldogabb napjai azok voltak, amelyeket falvakban parasztok között töltött. Hogy még mai napig sincsen egy nagyszabású, minden eddigi gyűjtést módszeresen egybefoglaló magyar népdalkiadványunk — s itt fájó szívvel kell gondolnunk a finnek nagyszerű, sok kötetes népdalkiadványára (Suomen kansan Sävelmiä) — annak okát főképen abban látjuk, hogy nálunk Magyarországon még mindig nem ismerték fel eléggé ennek a gyűjtésnek mérhetetlen fontosságát. Bartók korszakalkotó könyvét a magyar népdalról (németre fordította Gragger Róbert) s egyéb külföldön megjelent idevágó cikkeit, sokkal többen ismerik és méltányolják odakint, mint itthon, Magyarországon. Nem tudjuk megunkba fojtani a kérdést, hogy vajjon mikor és kik fogják folytatni e pár lelkes, önzetlen gyűjtő megkezdett munkáját, ha ennek a munkának elszigetelése, mintegy magánügygé lefokozása, nemcsak nemzetközi, hanem itthoni vonatkozásában is tovább folytatódik?

Az utóbbi hetek legkimagaslóbb zenei eseménye kétségtelenül a február 4-iki rendkívüli filharmonikus hangverseny volt. Kodály Zoltán «Magyar Zsoltára» csak még kitűrülhetlenebbül beleégette magát az emberek lelkébe. Előtte Honegger Arthur «Dávid király» című műve került immár másod ízben Budapestén előadásra.

Honegger szinfonikus zsoltára eredetileg Morax René Dávid király élete

történetét festő bibliai drámájához készült. Nagy sikere a szerzőt arra indította, hogy művét oratorikus előadásra dolgozza át. A drámai cselekményt a régi olasz oratóriumok mintájára a «testo», azaz krónikás szavaltatban mondja el. A mű ilyen koncertformában is nagy világsikereket aratott.

A vegyeskarra, férfi és női karra, soprán-, alt-, tenorszólóra és nagy zenekarra írott mű az ellenpontozó, unisono, melodrammatikus stílusok szellemes alkalmazásában, a hangszerelés festői-ségében a programmatikus és szimfonikus elemek ügyes összeszövésében sok részletszepséget mutat, de mindennek dacára még sem egy igazi nagy mester alkotása. Szinben és formában szinte kaleidoszkopszerűen változó, a legkülönbélebb zenei stílusokat rendkívül ügyesen összeolvasztó eklektikus zene ez, amelyben végeredményben egyetlen stabil elemet találunk — világsikerének legfőbb titkát — a keleti jelleget. Ebből a szempontból Honegger jól választotta meg témáját. Simulékony, puha, szétomló melódiák, valami sajátos vontatottság, fülledt levegőjű hangulatképek, bizsergő nyugtalanság az uralkodó színek. A külső kifejezőmód rendkívüli változatossága dacára, egy pillanatra sem érezzük az igazi szenvedély, az igazi fenség, a szívet és lelket felemelő nagyság hangját, amit a művészettől várunk. Ehhez járul még, hogy a zenei képeket folytonosan felbeszakító szavaltat állandóan kizökkenti a hallgatót a zene világából és folyton arra kényszeríti, hogy minden számnál újra és újra felvegye az értelmi összefüggések fonalát, ami az amúgy is hosszú művet rendkívül fárasztóvá teszi.

Ezután a nagyon sokat beszélő, de aránylag keveset mondó mű után a Magyar Zsoltár nemes, szüksézává, de annál súlyosabb, fenségesebb zenéje valósággal felszabadítólag hat. A maga egyszerű és mégis monumentális felépítésében olyan talajban gyökerezik ez a mű, amely a legszilárdabb, leghatalmasabb, legerősebb életet adó: a magyar népi zene talajában. A szöveg és a zene, a forma és a tartalom olyan mérvű egybeolvadás, a fenséges érzelmeknek, a mélységes, zokogó fájdalomnak olyan ereje van ebbe a csodálatos zenébe összesűrítve, amit a Honeggerek talajtalan, eklektikus művészete még csak megközelíteni sem fog soha.